
РОЗДІЛ ІХ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.110>

ВИКОРИСТАННЯ ВЛАСНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ УЧАСТІ У СУДОВОМУ ЗАСІДАННІ ПОЗА МЕЖАМИ СУДУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Барабаш А.А.,

молодший науковий співробітник

відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності

імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України

ORCID: 0009-0006-8158-4512

Барабаш А.А. Використання власних технічних засобів для участі у судовому засіданні поза межами суду у кримінальному провадженні.

У статті досліджено особливості дистанційного судового провадження у кримінальному процесі України. З огляду на те, що в кримінальному процесуальному законодавстві для позначення он-лайн участі у судовому засіданні вживаються такі поняття як «відеоконференція» та «дистанційне провадження» у роботі надано визначення цих дефініцій. Проаналізовано положення КПК України, які закріплюють порядок та особливості ухвалення судом рішення про здійснення дистанційного судового провадження, зокрема досліджено питання дискреції суду при прийнятті рішення щодо проведення судового засідання у режимі відеоконференції. Вивчено судову практику з розгляду клопотань про проведення судового засідання у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду із використанням власних технічних засобів. Обґрунтовано, що учасники судового провадження, заявляючи клопотання про проведення дистанційного судового розгляду, та суд, задовольняючи його, повинні навести не лише обставини, що обґрунтовують потребу у застосуванні відеоконференції, але й докази, що підтверджують існування однієї з підстав, передбачених у ч. 1 ст. 336 КПК України. У публікації звернено увагу на останні зміни, яких зазнало кримінальне процесуальне законодавство щодо дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану. Аргументовано, що дистанційна участь у судовому засіданні за допомогою власних технічних засобів не суперечить

КПК України, якщо забезпечується можливість ефективної участі у судовому провадженні. Обґрунтовано, що КПК України не містить жодних обмежень щодо приміщень із яких особа може брати участь у судовому засіданні у режимі відеоконференції. Констатували, що трансляція під час відеоконференції у судовому засіданні може здійснюватись з будь-якого іншого місця з використанням власних технічних засобів за умови наявності відповідної технічної можливості.

Ключові слова: кримінальне провадження, дистанційний судовий розгляд, відеоконференція.

Barabash A.A. Use of own technical equipment for participation in the court session outside the court in criminal proceedings.

The article examines the peculiarities of remote court proceedings in the criminal process of Ukraine. In view of the fact that in the criminal procedural legislation such concepts as «video conference» and «remote proceedings» are used to denote online participation in the court session, the definition of these definitions is provided in the work. The provisions of the Criminal Procedure Code of Ukraine, which fix the procedure and features of the court's decision to conduct remote court proceedings, are analyzed, in particular, the issue of the court's discretion when making a decision to conduct a court session in video conference mode is analyzed. The judicial practice of considering motions to hold a court session in the mode of a video conference outside the court premises using its own technical means was studied. It is well-founded that the participants in the court proceedings, when making a request

for a remote trial, and the court, when granting it, must cite not only the circumstances justifying the need to use a video conference, but also the evidence confirming the existence of one of the grounds provided for in Part 1 Art. 336 of the CCP of Ukraine. The publication draws attention to the latest changes in criminal procedural legislation regarding remote court proceedings under martial law. It is argued that remote participation in a court session using one's own technical means does not contradict the Criminal Procedure Code of Ukraine, if the possibility of effective participation in court proceedings is ensured. It is substantiated that the Code of Criminal Procedure of Ukraine does not contain any restrictions regarding the premises from which a person can participate in a court session in the mode of video conference. It was stated that the broadcast during a video conference in a court session can be carried out from any other place using its own technical means, provided that the appropriate technical capability is available.

Key words: criminal proceedings, remote trial, video conference.

Постановка проблеми. В умовах війни, коли особиста участь особи в судовому засіданні є не тільки не рекомендованою, але й часто неможливою чи небезпечною для життя та здоров'я такої особи, питання доступу до правосуддя – загострилося, а тому судові органи змінили підхід щодо можливостей участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів. Так в опублікованих 02.03.2022 р. Рекомендаціях Ради суддів України (далі - РСУ) щодо роботи судів в умовах воєнного стану, зазначено: «якщо за об'єктивних обставин учасник провадження не може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції за допомогою технічних засобів, визначених КПК, як виняток допускати участь такого учасника в режимі відеоконференції за допомогою будь-яких інших технічних засобів, в тому числі і власних»[1]. Одночасно і Верховний Суд надіслав лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» № 1/0/2-22 від 03 березня 2022 р., в якому, серед іншого, як виняток допускалась можливість участі в режимі відеоконференції за допомогою інших засобів, ніж передбачені КПК, при цьому наголошувалось на необхідності роз'яснення такому учаснику його процесуальних прав та обов'язків (п. 7)[2].

Кількість задоволення клопотань з огляду на вказані рекомендації РСУ та ВС про участь у судовому розгляді у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів стала переважною, але не одноставною. А тому вирішення цих питань є вкрай актуальним¹.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження дискусійних питань, пов'язаних з особливостями використання відеоконференції в кримінальному провадженні в цілому та на окремих його стадіях було предметом наукової розробки таких вчених: Ю.П. Аленін, Н.Р. Бобченко, Т.С. Гавриш, І.В. Гловюк, О.М. Дроздов, О.В. Капліна, Д.І. Клепки, В.Т. Маляренко, В. Мурадов, М.І. Пашковський, М. Смирнов, І.А. Тітко, С.Л. Шаренко, Н.В. Шульга та ін.

Метою статті є розгляд окремих дискусійних питань, пов'язаних із можливістю участі у судових засіданнях поза межами приміщення суду у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяв закріпленню у державній політиці принципів «digitalization» та «paperless». Потужним поштовхом до повноцінного запровадження електронного судочинства стало поширення COVID-19. Це зумовило внесення відповідних змін до законодавства, якими розширювались можливості дистанційних процедур у судовому провадженні, однак вони зводились лише до проведення відеоконференції в приміщенні іншого суду. Каталізатором впровадження дієвих механізмів здійснення дистанційного судочинства зокрема, в режимі відеоконференції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду у кримінальному провадженні² стало, на жаль, запровадження воєнного стану в Україні.

Відповідно до ч. 7 ст. 11 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» «...учасникам судового процесу на підставі судового рішення забезпечується можливість брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції у порядку, встановленому законом»[3]. Загальний процесуальний порядок та основні умови проведення судових засідань в режимі відеоконференції у кримінальному провадженні регулюється положеннями статті 336 КПК.

Частиною 1 статті 336 КПК України визначено поняття дистанційного провадження як судового провадження, яке здійснюється у режимі відеоконференції під час трансляції з іншого примі-

¹ Публікацію підготовлено у межах виконання фундаментальної теми дослідження «Теоретико-правові проблеми цифровізації кримінального провадження в Україні» (№ державної реєстрації в УкрІНТЕІ: 0121U114401).

² На відміну від інших процесів дистанційна участь у судовому засіданні під час кримінального провадження до 2022 р. забезпечувалась виключно із приміщення суду (за виключенням випадків, коли особа тримається в місцях попереднього ув'язнення або виконання покарань) та з використанням власних інформаційних систем та технічних засобів суду.

щення, у тому числі такого, що знаходиться поза межами приміщення суду.

Відповідно до ст. 15-1 Закону України «Про су- доустрій і статус суддів» у судах функціонує Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, що забезпечує серед іншого можливість учасникам справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції[3]. Визначення поняття відеоконференції наводиться у п. 5 Положенні «Про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС», затверджене Рішенням Вищої Ради Правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21 і визначає її: як телекомунікаційну технологію інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією в реальному часі[4]. Одразу варто зазначити, що порядок вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням підсистеми відеоконференції зв'язку Закон (у КПК – прим. авт.) не визначає, а цей порядок прописано у Положенні «Про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС», що є підзаконним нормативно-правовим актом. Можемо констатувати, що законодавцем мають бути внесені відповідні зміни до КПК.

Використовуючи слово «може» в ч. 1 ст. 336 КПК законодавець закріплює дискрецію суду при прийнятті рішення стосовно проведення судового засідання у режимі відеоконференції (далі - ВКЗ). Відповідно до змін внесених у квітні 2022 р. до ч. 2 ст. 336 КПК України проведення дистанційного судового провадження в умовах воєнного стану віднесено виключно на розсуд суду: «...суд ухвалює рішення про здійснення дистанційного судового провадження за власною ініціативою або за клопотанням сторони чи інших учасників кримінального провадження. У разі якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного судового провадження, суд може ухвалити рішення про його здійснення лише вмотивованою ухвалою, обґрунтувавши в ній прийняте рішення»

Учасники судового провадження, заявляючи клопотання про проведення дистанційного судового розгляду, та суд, задовольняючи його, повинні навести не лише (1) *обставини, що обґрунтовують потребу у застосуванні відеоконференції, але й* (2) *докази, що підтверджують існування однієї з підстав, передбачених у ч. 1 ст. 336 КПК* [5, с. 96].

Аналізуючи практику виявили, що судді при розгляді клопотання про проведення судового

засідання у режимі ВКЗ поза межами приміщення суду із використанням власних технічних засобів, мотивували відмову такими обставинами: 1) відсутністю доказів, які б підтверджували зазначене у клопотанні особи перебування за кордоном; 2) існування об'єктивних непереборних обставин, які б перешкождали прибуттю особи до суду; 3) відсутністю переліку обставин, які унеможливають ініціювання участі особи в судовому розгляді в режимі ВКЗ з приміщення будь-якого іншого суду на території України; 4) неможливістю власних засобів зв'язку та програми «ВКЗ» забезпечити інформаційну безпеку; 5) проведення судового розгляду за допомогою власних технічних засобів КПК не передбачає.

Зі змісту ч. 1 ст. 336 КПК України вбачається, що проведення відеоконференції під час судового провадження полягає у трансляції з «іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду». Поняття «поза межами приміщення суду» не означає приміщення іншого суду, відповідно до ч.ч. 4 і 5 ст. 336 КПК України приміщення може розташовуватись: а) на території під юрисдикцією суду; б) поза територією юрисдикції суду; в) поза територією міста, в якому розташований суд. Отже трансляція під час відеоконференції може здійснюватись з будь-якого місця за умови наявності відповідної технічної можливості.

Норми статті 336 КПК передбачають можливість здійснення дистанційного судового провадження в умовах, які забезпечують ідентифікацію особи, котра перебуває за межами приміщення суду. Якщо особа, яка братиме участь у судовому провадженні дистанційно, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду та за межами міста, в якому він розташований, суд згідно з ч. 5 ст. 336 КПК може своєю ухвалою доручити забезпечення проведення відеоконференції суду, на території юрисдикції якого перебуває учасник судового розгляду. В означених випадках секретар судового засідання або судовий розпорядник зобов'язані перевірити документи, що посвідчують особу учасника процесу, вручити пам'ятку про процесуальні права та обов'язки і перебувати поряд із ним до закінчення судового засідання. Разом із тим, норми процесуального права не виключають можливості участі особи у судовому засіданні дистанційно і з будь-якого іншого місця з використанням власних технічних засобів¹.

¹ Так судді Великої Палати Верховного Суду задовольняючи клопотання про дистанційну участь у режимі відеоконференції у касаційному розгляді кримінального провадження у справі № 415/2182/20 встановили: «...захисник ОСОБА_3 раніше брав участь у судових засіданнях Великої Палати Верховного Суду у режимі відеоконференції з приміщення Закарпатського апеляційного суду, а захисник ОСОБА_2 - Полтавського апеляційного суду. Уповноважені працівники цих судів перевірили особу кожного адвоката в установленому законом порядку, а відтак вимоги статті 336 КПК щодо ідентифікації осіб як учасників процесу у справі виконано. Адвокат ОСОБА_3, перебуваючи за кордоном, об'єктивно не в змозі взяти участь у розгляді справи безпосередньо або з приміщення іншого суду на території України...» [6]

До запровадження воєнного стану суди загалом констатували на неможливості проведення ВКЗ під час судового засідання поза межами приміщення суду за допомогою власних технічних засобів учасників. Аналізуючи судову практику можемо припустити, що такий висновок ґрунтувався на положення Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження) (далі - Інструкція).¹Ця інструкція, згідно з п. 10 ч. 1 ст. 146 та ч. 5 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», встановлювала єдиний порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі ВКЗ під час судового засідання. У п. 1.2.1. Інструкції встановлювалось, що учасники судового процесу можуть брати участь у процесуальних діях у режимі ВКЗ лише за наявності технічної можливості для її проведення у відповідних судах, державних органах та установах²[7].

Висновки. Використання власних технічних засобів для участі у судовому засіданні поза межами суду у кримінальному провадженні не суперечить КПК України, що підтверджується і сучасною судовою практикою. Законодавець закріплює дискрецію суду при прийнятті рішення стосовно проведення судового засідання у режимі ВКЗ, трансляція під час відеоконференції може здійснюватись не лише з приміщення суду, а взагалі з будь-якого місця за умови наявності відповідної технічної можливості. Окрім цього у КПК варто усунути прогалини щодо порядку вчинення процесуальних дій в електронній формі з використанням підсистеми ВКЗ аби забезпечити єдність судової практики у питаннях проведення відеоконференції під час кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: <https://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu-> (дата звернення: 25.11.2023).

2. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану № 1/0/2-22 від 03.03.2023 р.: лист Верховний Суд. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00820> (дата звернення: 25.11.2023).
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02. 06. 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
4. Про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Положення: рішення Вищої Ради Правосуддя № 1845/0/15-21 від 17.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21?find=1&text=%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE%D0%BA#w1_26 (дата звернення: 25.11.2023).
5. Бобченко Н.Р., Рафальонт С.Р. Проведення процесуальних дій із застосуванням відеоконференції під час судового провадження: проблеми правового регулювання і правозастосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 62. С. 94-102 .
6. Ухвала Великої Палати Верховного Суду від 08 лютого 2023 р. у справі № 415/2182/20. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=108893357&red=1000038af06aab4aa7b9ac56e023338c233e06&d=5> (дата звернення: 20.11.2023).
7. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження): Наказо ДСА України від 15.11.2012 р. № 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0155750-12> (дата звернення: 20.11.2023).

¹ Інструкція втратила чинність на підставі Наказу ДСА №362 від 26 жовтня 2021 р. «Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України» у зв'язку з набранням чинності Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, затвердженим рішенням ВРП № 1845/0/15-21 від 17.08.2021 р.

² Хоча і зазначена Інструкція втратила чинність ще у 2021 р. утім при розгляді клопотань щодо можливості проведення ВКЗ за допомогою власних технічних засобів учасників, судді і досі посилаються на її положення (наприклад, Ухала Солом'янського районного суду м. Києва від 02.04.2023 у справі №760/4323/23 1).